

KÜÇÜK TÜRKİSTAN: ANADOLU

Dil, taşıdığı ses, yapı ve anlam özellikleriyle bir milletin kültürel ve etnik yapısının belirleyicisidir. Sadece kelime değil, bazen bir ses, bazen bir şekil o milletin bilinmeyen bir tarafını aydınlatır. Bundan dolayı dil verileri tarih, folklor, sosyoloji ve diğer disiplinler için değerlendirilmeleri gereken önemli malzemelerdir.

Bugün Anadolu'da tarihî, coğrafi ve sosyal şartlardan ve Oğuzların boy yapısından kaynaklanan çeşitli ağızlar bulunmaktadır. Anadolu ağızları, Oğuz Türklerinin hem Orta Asya, hem de bu topraklar üzerindeki macerasına ışık tutacak canlı ipuçları taşıması bakımından son derece önemlidir. 11. yüzyıla kadar Orta Asya, 11. yüzyıldan itibaren de Anadolu'da konuşulan bu ağızlar, zaman içinde standart Türkçe yönünde kısmen değişmiş olsa da kaybolmamış ve içindeki binlerce yıllık maddî ve manevî kültür unsurlarıyla günümüze ulaşmıştır. Bu ağızların ilmî ölçülerle incelenmesi sadece Oğuz Türklerinin dil ve kültür yapısını aydınlatmayacak, aynı zamanda diğer Türk toplulukları ile aramızda var olan dil ve kültür beraberliğinin derecesini gösteren ilgi çekici sonuçlar da ortaya çıkaracaktır.

Bilindiği üzere Anadolu'yu vatan yapan Türkler, Oğuz Türkleridir ve bunların konuştuğu Türkçe de Oğuz Türkçesi'dir. 11. yüzyıldan itibaren büyük topluluklar hâlinde bu topraklara gelen Oğuz Türkleri, yine büyük topluluklar hâlinde Anadolu'nun birer köşesini yurt tutmuş ve birçoğu yerleştikleri bölgelerde bugüne kadar ağız özelliklerini büyük ölçüde devam ettirmiştir. Ağızların coğrafi dağılımı, aynı zamanda Oğuz boylarının Anadolu üzerindeki yerleşme ve yayılma alanlarını da gösterir. Meselâ, Muğla, Aydın, Denizli, Manisa, İzmir, Burdur, Isparta ve yöresinin ağız özelliklerinin birbirine çok benzemesi; Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adana ve yöresi ağızlarının özellikleri bakımından bir grup oluşturmaları; Kayseri, Nevşehir ve Niğde ağızlarının da kendi aralarında gruplaşması Oğuz Türklerinin Anadolu'daki yerleşme tarihi ile yakından ilgilidir. Bu düzen, çeşitli zamanlarda sosyal ve siyasî sebeplerle ortaya çıkan iç göçlere ve karışmalara rağmen günümüze kadar korunmuştur.

Mevcut bilgilere göre Oğuz Türkçesi, 11-12. yüzyıllara kadar sadece konuşma dili idi. Başlangıçta Anadolu'da ilim ve edebiyat dili olarak Arapça ve Farsça kullanılıyordu. Oğuz Türkçesi, bir müddet sonra bu yeni vatanda, eski yazı dillerin-

Doç. Dr. Leylâ KARAHAN

*Gazi Ü. Gazi Eğitim Fak.
Türk Dili ve Edebiyatı B. Öğr. Üyesi*

den uzak kalan Oğuz Türklerinin yazı dili hâline geldi. Bu yazı dili ile kaleme alınmış eserlerde, önceleri Orta Asya Türk yazı dilinin etkisi görülürse de zamanla bu etki kaybolmuş ve Oğuz Türkçesi'nin özellikleri bütünüyle yazı diline hâkim olmuştur. Bugün Anadolu, Azerbaycan, Türkmenistan ve Balkanlarda kullanılan yazı dillerinin esasını Oğuz Türkçesi teşkil etmektedir.

Oğuz Türkçesi, bazı ses ve yapı özellikleri ile diğer Türk lehçelerinden biraz farklıdır. Biz bu lehçeye ait ilk bilgileri Kâşgarlı'nın Divanü Lügatü't-Türk'ünde buluyoruz. Divan'da "ben" ve "men" kelimeleri örnek verilerek Oğuzların "ben" şeklini kullandıkları, "deve" kelimesi örnek verilerek Oğuzların kelime başındaki t'leri d'ye çevirdikleri anlatılır. Oğuzcanın başka özelliklerine de temas eden Kâşgarlı, böylece lehçeler arasındaki ilk karşılaştırmayı yapmış olur (Banguoğlu, 1960, s.29,32). Kâşgarlı'nın da belirttiği üzere Oğuzca'yı diğer Türk lehçelerinden ayıran bazı temel özellikler vardır. Meselâ Oğuzlar "gök, gün, dil, demek" kelimelerinde olduğu gibi kelime başındaki "k" ve "t" seslerini "g" ve "d"ye çevirirler, "barınak" ve "birmek" fiilleri Oğuzcada "varmak" ve "vermek" şeklindedir. Oğuzlar "olmak" fiilini kullanırken, diğer Türk boyları "bolmak" fiilini kullanırlar. "men" zamiri Oğuzcada "ben"dir. Anadolu ağzlarının bazı istisnalarla hepsinde bu temel özellikleri görmek mümkündür. Bunlar, Oğuz Türkçesi'nin karakteristiğini ortaya koyan ve onu diğer lehçelerden ayıran genel, kurallı özelliklerdir. İkinci derecedeki bazı özellikler ise Anadolu'da belirli coğrafyalarda kümelenmiş ağzların varlığına işaret eder. Bir ağzı diğerinden ayıran özellikler de bunlardır. Meselâ "h" (hı) sesi Doğu ve Orta Anadolu'da net bir şekilde duyulurken, Batı Anadolu'da bu ses kaybolur. Gırtlığa yakın bölgede boğumlanan "g" (gı) sesi de Orta ve kısmen Doğu Anadolu'ya mahsus bir sestir; Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinde hiç duyulmaz.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde serpinti hâlinde görülen bir grup özellik ise bu yöre ağzlarına Oğuz dışı farklı bir kimlik kazandırmakta, onları diğer Türk lehçelerine yaklaştırmaktadır. Bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz özellikler bunlardır. Şimdi bu özelliklerin birkaçı üzerinde duralım:

Anadolu'nun kuzeybatısındaki İzmit'in Taşköprü ilçesinden doğuda Amasra, Bartın, Çaycu-

ma, Karabük-Ereğli, Perşembe ve Tirebolu'ya kadar uzanan ince, uzun yerleşim şeridinde Oğuzca'da bulunmayan veya kurallı olmayan ilgi çekici iki ses değişmesi ile karşılaşırız. Bunlardan biri yumuşak g (ğ) sesinin "v" sesine çevrilmesidir. "dağ" kelimesinin "dav", "bağ"m "bav", "ağlamak"ın "avlamak", "ağz"ın "avız", "ağır"ın "avır" şeklinde söylendiği bu yöre ağzlarında ğ'nin v'ye çevrilmesi aynı Kıpçak grubu lehçelerinde olduğu gibi kurallı bir değişmedir (KORKMAZ, 1994: 4). Kazak Türkçesi'nde "dağ", "bağ" kelimeleri "dav", "bav"dir. Kırgız Türkçesi'nde "dağ" kelimesi daha ileri bir değişmeyle "tû" şekline dönüşmüştür. Karaçay Türkçesi'nde de aynı kelime "taw" şeklindedir.

Karadeniz Bölgesi'ndeki bu yerleşim birimlerinde tesbit edilen ikinci ses değişmesi Batı ve Orta Anadolu Bölgesinin karakteristik sesi olan damak n'sinin y sesine çevrilmesidir. Meselâ "deniz" kelimesi bu ağzlarda "deyiz", "gittiniz" kelimesi "gittiyiz", "evin" kelimesi "eviy" şeklinde söylenir (KORKMAZ, 1994: 5; Acar, 1988: 32). Güneydoğuda Urfa merkez ve Ceylanpınar ağzında da görülen bu değişme, sınırlarımız ötesindeki Tellâfer, Altunköprü, Tazehurmatu, Tuzhurmatu, Kifri, Beşirli, Emirli, Karatepe ağzlarına kadar uzanır (BULUÇ, 1972: 182). Kars'ın Tuzluca yöresinde bazı eklerde bu değişme görülmektedir (ERCİLASUN, 1983: 120). Doğu sınırlarımız ötesindeki Nahçıvan, Aynallu, Kaş-kay ve Afganistan Avşarları ağzlarında da n>y değişmesi vardır. Tarihî Kıpçak metinlerinde örnekleri bulunan bu ses değişmesi, bir Kıpçak grubu lehçesi olan Karayıncada kurallıdır. Kazak, Karaçay Türkçelerinde de tek tük örneklerle rastlanır (KORKMAZ, 1994: 4).

Üzerinde duracağımız diğer bir ses değişmesi de özellikle Kazak ve Nogay Türkçesi'nde kurallı olan ş>s değişmesidir. Bilindiği gibi Kazakça'da "taş" kelimesi "tas", "baş" kelimesi de "bas"şeklindedir. Anadolu'da bu özelliği aynen devam ettiren ağzlar bulunmaktadır. Meselâ Elbistan'ın Büyük Yapalak ve Ekinözü beldelelerinde, Haymana'nın Çalış köyünde, Hozat'ın bazı yörelerinde ş sesi düzenli olarak s sesine çevrilmekte ve aynı Kazakça'da olduğu gibi "taş" kelimesi "tas", "baş" kelimesi de "bas" şeklinde söylenmektedir (AKBAŞ, 1985; GÜLENSOY, 1992). Bu yöre ağzları diğer özellikleri bakımından büyük ölçüde Oğuz Türkçesi'yle bir uyum

içerisindedir. Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesi ağız üzerinde yapılan bir çalışmada , bu ilçenin bazı yörelerinde ş'lerin s'ye çevrildiği, ancak şimdi bu söylenişin unutulduğu kaydedilmektedir ki bu da bir zamanlar Anadolu'da bu özelliği taşıyan daha çok ağızın bulunduğunu gösterir (IŞIK, 1985). Ulaşım,eğitim ve teknolojideki gelişmeler ve zaman , ağız özelliklerini yavaş yavaş yok etmektedir.

Çankırı'nın Yapraklı ilçesi ağız , ilgi çekici bir ses değişimiyle karşımıza çıkar. Bazı eklerdeki s sesi, bu ağızda düzenli olarak "h" ye dönmektedir. Meselâ "gelirsin" kelimesi bu yörede "gelihin" , " gelmelisiniz" kelimesi "gelmelihiniz" şeklinde söylenir (KİREMİT, 1986: 42). Bu değişiminin Başkurt Türkçesi'nde kurallı olduğunu biliyoruz, "alsın" kelimesi bu lehçede "alhn" , "sen" kelimesi "hin" şeklindedir.

Kıpçak Türkçesi özellikleri, Anadolu'nun doğu ve kuzeydoğu bölgelerinde daha yoğun olarak görülür. Kelime başındaki "k" ve "t" seslerini "g" ve "d" ye çeviren Oğuz Türkçesi'nin bu özelliğine karşılık Trabzon'un Vakfikebir, Tonya, Maçka, Akçaabat, Of, Çaykara ilçesi ağızlarında değişik oranlarda bu ses korunmaktadır. Meselâ bu yörelerde "gel, git, diz, dal" kelimeleri aynı Eski Türkçe'de ve bugün Kazak, Kırgız, Kara-kalpak, Kırım ve diğer bazı lehçelerde olduğu gibi "kel, kit, tiz, tal" şeklindedir (CAFEROĞLU, 1949).

Kazak ve Kırgız Türkçelerinde çokça örneği bulunan bir değişme de "f sesinin "p" ye çevrilmesidir. Kırgızca'da "defter, taraf kelimeleri, "depter, tarap", Kazakça'da "fikir, fakir" kelimeleri, "pikir, pakır" şeklinde söylenir. Anadolu'da bu değişimin sistemli olarak görüldüğü ağız, Artvin ve özellikle Borçka ilçesi ağızıdır. Aynı Kazak ve Kırgız lehçelerinde olduğu gibi bu ağızda da "f sesi kurallı olarak "p" sesine çevrilmekte ve meselâ "misafir" kelimesi "musapir"; "sefer" kelimesi "seper"; "efendim" kelimesi de "ependim" şeklinde söylenmektedir (ACAR, 1972: 162).

Artvin'in Hopa ilçesi ile Rize'nin bazı yörelerinde "a" ünlüsünün "o" ünlüsüne yakın telâffuz edilmesi de bize Özbek Türkçesi'ni hatırlatmaktadır. İçinde kendisini etkileyecek başka ünlü olmadığı hâlde bu ağızlarda mesela "tane, hangi, aldı" gibi kelimelerdeki "a" sesi "o" veya "o"ya yakın bir sese çevrilir (ACAR, 1972; GÜNAY, 1972). Bu özellik Doğu Anadolu'nun başka yöre-

lerinde de görülür. Özbek Türkçesi'nde de "a" sistemli olarak "o" sesine yakın telâffuz edilir.

Türkiye Türkçesi'nde ince "g,k,l" ünsüzlerinin yanında ince ünlülerin bulunması genel kuraldır. Ünlü ve ünsüzler arasındaki bu uyum, Ardahan, Posof, Rize, Kars, Erzurum, Artvin ağızlarında değişen oranlarda bozulmuştur. Meselâ "gel, kes" fiilleri, Ardahan ve Posof ağızında "gal, kas" şeklinde söylenir. Yani kalın ünlü yanındaki "g,k,l" sesleri incedir. Böyle bir uyumsuzluk, Kıpçak grubu lehçelerinden Karayım Türkçesi için kurallı bir uyumsuzluktur (ERCİLASUN, 1983).

Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz ağızlarında, Anadolu'nun diğer bölgelerine nazaran kalınlık-incelik, düzlük-yuvarlaklık bakımlarından uyumsuzluk hayli fazladır. Bazı eklerin yalnız ince ve düz, bazı eklerin de yalnız kalın ve yuvarlak şekilleri kullanılır. "gelduh, yolçi, babasi, yazdı, olmuş" gibi ses uyumunun olmadığı örneklere Doğu Anadolu'nun birçok yöresinde rastlamak mümkündür. Bu bakımdan Doğu Anadolu ağızlarına çok benzeyen iki lehçe, Uygur ve Özbek Türkçeleridir. Her iki lehçe de kalınlaşma ve inceme yönünde pek çok uyumsuzluklar gösterir.

Görüldüğü gibi Anadolu'daki bazı ağız grupları ile diğer Türk lehçeleri arasında ses özellikleri bakımından benzerlikler bulunmaktadır. Bu benzerliklerin sebeplerinin tarihî ve filolojik araştırmalarla ortaya çıkacağı muhakkaktır. Biz kısaca bazı sebepler üzerinde duralım:

Oğuzlar, Asya'nın doğusundan Balkanlara kadar uzanan topraklarda tarihin çeşitli dönemlerinde diğer Türk kavimleriyle ortak bir hayat sürmüş, birlikte devlet kurmuş, birlikte savaşmış ve aynı yazı dilini kullanmıştır. Bu beraberliğin onların hayat tarzlarını, kültürlerini ve dillerini etkilemesi çok tabiidir. 8. yüzyılda dikilen Bengü Taşlarda birçok kavimle birlikte Oğuzların da adı zikredilir. Oğuzlar, Göktürklerden sonra Otügen'e hâkim olan Uygurlar zamanında çeşitli vesilelerle adlarını duyurdular. Tarihî kaynaklar 10. yüzyılın ilk yansında Oğuzların Sir derya boylarında ve bu ırmağın kuzeyindeki bozkırlarda Kartuk, Kıpçak ve diğer Türk kavimleriyle bazen savaşarak, bazen barış içinde yan yana, iç içe yaşadığını kaydediyor (SÜMER, 1986: 26). Harezmi bölgesinde 13-14. yüzyıllarda gelişen Türk yazı dilinde de Oğuz ve Kıpçak Türkçelerinin etkisi görülüyor. Oğuzlar, diğer Türk kavimleriyle, özellikle Kıpçaklarla

olan ortak yaşayışlarını aksettiren birçok kültür unsurunu Anadolu'ya taşıdılar. Muhtemeldir ki Kıpçak Türkçesi'nden aldıkları bazı ses özelliklerini de yeni vatanları Anadolu'ya getirdiler.

Anadolu ağızları ile diğer Türk lehçeleri arasındaki bağlantıya sebep teşkil edebilecek bir başka gerçek, Anadolu'ya Oğuzlardan başka Türk kavimlerinin de gelmiş olmasıdır. Anadolu, Türkler için tarihin hiçbir döneminde bilinmeyen bir coğrafya olmamıştır. 1071'de tamamen açtığımız Anadolu kapıları, bu tarihten önce de yarı aralık idi ve Türk akıncıları araladıkları bu kapıdan zaman zaman Anadolu içlerine kadar uzanıyorlardı. Tarihî kaynaklar M.Ö. 2. yüzyılda Bulgar Türklerinin Kars'a geldiklerini, miladî 4. yüzyıl başlarında Aşağı İdil boylarındaki Hun kavimlerinin Derbent geçidini aşarak Urfa'ya gelip daha sonra memleketlerine geri döndüklerini kaydeder. Abbasiler zamanında Müslüman Türklerin Horasan ve Türkistan'dan gaza ve cihat için Anadolu'ya geldikleri ve askerî alanda büyük başarılar elde ettikleri bilinmektedir (AŞAN, 1992: 28). ayrıca Peçenek ve Kıpçak Türkleri, Bizanslılar tarafından Anadolu'da iskân ettirilip hudut muhafızı olarak kullanılmıştır (TURAN, 1971).

Anadolu'nun Türkleşme tarihi kesin olarak 11. yüzyılda başlar. Artık Bizans engeli ortadan kalkmış ve birkaç yüzyıl içinde bu topraklar Türk vatanı haline gelmiştir. 13. yüzyıldaki Moğol akınlarının olumsuz sonuçlarına rağmen Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili oldukları inkâr edilemez. Anadolu'yu bir Türk vatanı yapanlar Oğuz Türkleridir. Ancak Oğuzlarla birlikte az da olsa başka Türk kavimlerinin Anadolu'ya geldiği tarihî kaynaklardan ve yer isimlerinden anlaşılmaktadır. Anadolu'ya gelen Moğol ordusunda ve Moğolların hizmetinde çok sayıda Uygur, Karluk ve Kıpçak Türk'ü bulunuyordu. Faruk Sümer, 16. yüzyılda Anadolu'da sayıları az olmakla birlikte bazı Tatar obalarının bulunduğunu ve bunların Türk veya Türkçe konuşuyor olabileceklerini kaydeder. İlhanlılar devrinde Türk asıllı beyler Uygur ve Kıpçak menşeli idi. Diyarbakır emirlerinden Bay Buka, Kıpçak Türklerinden idi (SÜMER, 1969).

12.yüzyıl başlarında Kafkas ötesinden gelen Kıpçak Türkleri, Ardahan, Posof, Ahılkelek ve Çoruh boylarına yerleştiler ve 17. yüzyılda müslüman oldular. Bunlar Oğuzlarla kaynaşmalarına rağmen, kendi lehçe özelliklerini de Oğuzca'ya

yansıttılar. Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun Kıpçaklar adlı eserinde Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesinin sosyal, siyasî ve kültürel yapısında etkili olan Kıpçak boylan ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kıpçakların bu bölge ağızlarında pek çok izler bıraktıkları ağız araştırmalarından anlaşılmaktadır.

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın Bartın ve yöresindeki Kıpçak Türkçesi özelliklerinden hareketle yaptığı araştırmalara göre Anadolunun kuzeyine Kıpçak unsurları yerleştirilmiştir. Selçuklu emirlerinden Emir Çoban, Karadeniz'i geçerek Kıpçak ülkesine sefer yapmış ve bu seferden elde ettiği köleleri Sinop ve Kayseri'ye göndermiştir. Candaroğulları devrinde Kastamonu ile Kırım ve Kıpçak ülkeleri arasındaki deniz ticaretinin, Mısır Memlûkleri ile olan ticarî ilişkilerin Kastamonu, Bartın, Amasya ve yöresi ağızlarında bazı izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Anadolunun baskın Oğuz nüfusuna göre sayıca az olmaları ve aradan geçen bin yıl, bu kavimleri ve bu kavimlerin ağız özelliklerini Oğuzlar ve Oğuzca ile kaynaştırmıştır. Ancak bazı özelliklerin günümüze kadar korunduğu anlaşılmaktadır. İskân tarihimizle ilgili araştırmalarda arşiv belgelerinin yanında o yörenin dil özellikleri de incelenmeli ve Anadolu ağızlarının diğer Türk lehçeleri ile olan bu bağlantıları gözden kaçırılmamalıdır.

Anadolu'ya Oğuz dışı Türk unsurlarının göçü yakın dönemlere kadar sürmüştür. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan bu göçlerle çok sayıda Kırım, Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur, Kumuk, ve Karaçay Türk'ü Anadolu'ya yerleşti. Bu göçlerin bir kısmına tarihî belgeler şahitlik ediyor, bir kısmına biz de şahit olduk. Bunların Anadolu Türkçesine etkilerini zaman gösterecektir. Şurası bir gerçek ki bin yıldır, daha çok doğudan, kısmen de Karadeniz ve Balkanlardan yapılan Türk akınları, Türk göçleri ve nihayet son yıllarda Türk dünyası ile yoğunlaşan sıcak ilişkiler, Anadolu'yu bütün Türk dünyasının karışık kaynaştığı **küçük bir Türkistan** hâline getirmiştir.

Bizler, bütün Türk dünyasına kapımızı ve gönlümüzü açtık. Üzerinde yaşadığımız şu topraklar bir Türk vatanıdır. Bu vatan bin yıl önce de bugün de sadece Oğuzların değil bütün Türk dünyasının ortak vatanı olmuştur.

KAYNAKLAR

- ACAR, Turgut
1972
- ACAR, Kenan 1988
- AKBAŞ, Ali 1989
- ASAN, Muhammed Beşir
1992
- BANGUOĞLU, Tahsin
1960
- BULUÇ, Saadettin
1975
- CAFEROĞLU, Ahmet
1949
- Artvin ve Yöresi Ağzları**,
Basılmamış Doktora Tezi,
Erzurum.
- İzmit'in Taşköprü, Ova ve
Balören Ağzları**,
Basılmamış Yüksek Lisans
Tezi, Ankara.
- Yapalak-Ekinözü Ağzı**,
Basılmamış Yüksek Lisans
Tezi, Ankara.
- Türk İskan İzleri**, TKAE
Yayınları, Ankara.
- Oğuz Lehçesi Üzerine**,
TDAY.
- Mendeli (Irak) Ağzının Öz-
zellikleri**, 1. Türk Dili
Kurultayında Okunan
Bilimsel Bildiriler, 1972,
Ankara.
- Kuzeydoğu İllerimiz Ağz
larından Toplamalar**,
Burhanettin Matbaası,
İstanbul.
- ERCİLASUN, AhmetB
1983
- GULENSOY, Tuncer-
1992
- GÜNAY, Turgut
1978
- IŞIK, Metin
1985
- KİREMİT, Mehmet
1986
- KORKMAZ, Zeynep
1994
- SÜMER, Faruk
1986
- SÜMER, Faruk
1969
- TURAN, Osman
1971
- Kars İli Ağzları**, Gazi Ü-
niversitesi Yayınları,
Ankara.
• BURAN, Ahmet
**Tunceli Yöresi
Ağzlarından Derlemeler**,
Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Rize İli Ağzları**, Kültür
Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kızılcalı-Kabaklı-Boğazevci
Köyleri Ağzı**,
Lisans Tezi, Ankara.
- Yapraklı İlçesi Ağzı**,
Basılmamış Yüksek Lisans
Tezi, Ankara.
- Bartın Yöresi ve Ağzları**,
TDK Yayınları, Ankara.
- Oğuzlar**, Ana Yayınları,
İstanbul.
- Anadolu'da Moğollar**,
Selçuklu Araştırmaları
Dergisi, C.I.
- Selçuklular Zamanında
Türkiye**, Turan Neşriyat
Yurdu, İstanbul.